

PRODAVANJE ZJALA

KRAJ SVETA

Juče se najzad desilo ono što se događa samo jednom. Kao da se sve vreme pripremalo za to. Kao da je čekalo da kazaljke ili digitalne oznake na časovnicima po ovdašnjem vremenu budu tačno na 11:59:00 da bi se neopozivo odigrao kraj sveta. Tako je, od juče svet ne postoji. Ali ako je neko, svejedno što više nikog i nema, očekivao da će sve što je živo to odmah primetiti, bio bi izneveren. Naprosto taj jedinstveni događaj niko nije ni opazio.

Da li je to zaista neobjašnjivo? Kako to da kraj sveta baš niko nije zapazio? Na to složeno pitanje moguće je odgovoriti. Ali potrebno je izabrati pravi odgovor između nekoliko koji se javljaju kao najuverljiviji.

1. Nisu ljudi i ostali živi stvorovi baš toliko slepi da ne primete kraj sveta, ali jesu silno zaneseni svojim životima da, u tom zanosu, i dalje vide svet koji je do juče bio svet, i on u njihovoj viziji još postoji i oni produžavaju da žive u njemu.

2. Pogrešno tumačenje vremena dovelo je dotle da je kraj sveta postao nezamisliv, pa tako i neprepoznatljiv. Vreme se tumači kao trajanje koje se odvija po jednoj liniji. Ili se tumači kao da se odvija po spirali. Ili se tumači kao večito kruženje. Ili se tumači ko zna još kako sve ne, ali nijedna koncepcija vremena do danas ni izdaleka se nije približila istinskoj prirodi vremena. Tu i tamo intuicija nekog pojedinca, iako ogromno promašuje, izgleda kao da se primiče suštini. Recimo, intuicija da vreme uopšte ne postoji. Ili da je vreme samo jedan jedini trenutak, te da se ne može govoriti o tome da vreme teče. Onda, na primer, da je vreme višestruko: snop mnogih paralelnih linija, ili linija koje se ukrštaju, ili čak nije ni snop nego je haos linija u kojem vlada krajnja slučajnost. U jednoj prilici, posebno obdareni pojedinac tvrdio je da je vreme haos tačaka. Koncepcije i intuicije vremena, logično, implikuju mnoštvo svakojakih posledica, često protivrečnih, o kojima, posle kraja sveta, ma koliko mogle biti zanimljive i zabavne, više i ne vredi govoriti.

3. Pogrešno tumačenje kraja tesno je povezano s pogrešnim tumačenjima vremena, a svakako uzrokuje da je kraj sveta prošao u svesti ljudi i živih stvorova koja se odlikuju svešću tako kako je prošao, naime da uopšte nije konstatovan. Iako u slučaju kraja postoji mnoštvo tumačenja, sva se svode na to da kraj naprosto i nije kraj, jer posle kraja sve se vaspostavlja ili, u izvesnom smislu, ponovo počinje. Kraj je tek beskrajn broj krajeva. Posle jednog kraja dolazi drugi, posle drugog treći i tako dalje. Recimo, kraj života, da, ali zato postoji drugi život, pa treći i tako dalje. Kraj je shvaćen samo kao privid, i da stvarni kraj nikad ne dolazi. I tako, kad je do stvarnog kraja i došlo, juče, nije bilo ama baš nikog ko bi rekao: evo kraja, kraja u apsolutnom smislu, kraja posle kojeg nema ničega i koji je jedan jedini i neponovljiv kraj.

DOZIVI

4. Pogrešno tumačenje sveta žrtva je sličnih zabluda kao u slučaju tumačenja kraja. Svet se shvata kao materija, ili kao energija, pa kao takav ne može da skonča nego samo da pređe u drugo stanje i nastavi s postojanjem. S tim preobražavanjem, preobražava se i sve što sazdaje svet, pa tako i mi nastavljamo da postojimo, mada ne onako kako smo već postojali nego u nekom drukčijem stanju. Nema završetka, a da s njim nema i početka. Ta neopisiva zabluda dovodi nas dotle da nismo kadri podjednako ni da predosetimo, a još manje iskusimo kraj sveta kad se on, kao juče, odigra kao događaj koji ukida svet sa svim njegovim preobražajima.

5. Tu je i nemoć naših jezika da iskažu bilo šta u konačnom smislu, a posebno kad je reč o katastrofalnom događaju kakav je kraj sveta. Primera za tu nemoć imate posvuda, a ne morate ni da ih tražite, sami vas nalaze, jer je i ovde svaka druga reč, bezmalo svaki jezički gest, njen odraz. Pogledajte samo koliko ih, od *juče* do nabiranja, od *svesti* do *opažanja*, od *dolaženja* ili *prolaženja* i svih odrednica kretanja i prostora do *zamislivosti* ili *nezamislivosti*, i zapravo teško da postoji neki izraz, neki jezik, koji već u sebi ne isključuje mogućnost kraja. I ne da takav izraz u našem jeziku, i u svim jezicima sveta, teško da postoji nego jednostavno ne postoji. Čak i sam izraz *kraj sveta* osporava ono što bi da iskaže. Uronjeni u takvu nemoć, razumljivo je što je kraj sveta neizrečen, prećutan, pa i nedoživljen. Ostali smo onemogućeni da iskusimo u doslovnom smislu kraj sveta.

Istovremeno, uzimajući kraj sveta kao izraz poslednjeg događaja, onda je on proizvod *izražavanja koje nema ništa da izrazi*, po rečima jedinog čoveka sposobnog da o kraju sveta nešto kaže, *ništa o čemu bi se izrazilo, ništa čime bi se izrazilo, bez moći da izražava, lišeno svake želje da izražava, skupa sa obavezom da izražava*.

Iako su nam za odigrani kraj sveta na raspolaganju nepobitni dokazi, oni su naprosto ne samo nevažni, jer je sve što se tiče sveta, njegov kraj učinio nebitnim, nego su, jasno, i oni nestali sa svim ostalim što je sačinjavalo svet. A i nema ko da ih iznese i nema onih kojima bi ih trebalo predočiti, nema ni predočavanja ni trebanja ni iznošenja, nema ni nepobitnosti ni raspolaganja ni dokazivanja, nema toga ni da ima ni da nema. Nažalost, kad je kraj sveta nema ni *kraja sveta*.

Ali ako je opet u pitanju neko pogrešno tumačenje, pa se kao rezultat, po njemu, juče odigrao kraj sveta, a u stvari nije bilo ničega od tako nečeg, onda kad se kraj sveta doista zbude, sve će biti upravo ovako kako je ovde zapisano za jučerašnji eventualni kraj sveta. Otuda će vam korist od pročitano biti večita, premda samo do kraja sveta.

ZAKLET NA VEČITO PRIJATELJSTVO

Moje druženje s kornjačama počinje još u detinjstvu. Stanovao sam kod kanala, nazvanom Stari Begej, koji je služio za navodnjavanje bašta, pa čak i kao ribnjak. Njegove obale, često močvarne, bile su pokrivene trskom. Svake jeseni sam palio tu trsku, a u proleće bi ona ponovo nikla. Mlada, zelena, dopirala mi je ubrzo do pasa. Do jeseni bi mi već porasla preko glave. U Starom Begeju bilo je i velikih crnih kornjača. Barske kornjače. Tu sam naučio da se družim s njima. A i sa zmijama. Hvatao bih te zmije i po nekoliko njih držao stisnute

u šaci dok su se njihove glave izvijale i lagano palacale. Tada su izgledale kao jedno jedino stvorenje. Bile su poput male, višeglave aždaje. Bilo je to kao u bajci.

Tridesetak godina docnije prvi put sam putovao u Napulj. Noćnom brodskom linijom iz Palerma. Zavoleo sam Napulj. Zavoleo sam i tamošnje ljude. Naučio sam i prilično napuljskih izraza. Počeo sam i da se družim s Napuljcima. Zvali su me i na krštenje svojih ćerki i sinova. Uglavnom sam noćivao, barem u nekoliko prvih boravaka, u hotelu usred Španskih kvartira. Ta četvrt je tik uz Ulicu Toledo. Klanovi kamore, glasovite kriminalne mreže, imaju u Španskim kvartirima mnoštvo svojih pripadnika. Otuda se regrutuju mlađi kamorini „vojnici“. Mnogo sam upoznao. Kroz tesne uličice Španskih kvartira jurio sam s njima na motorima. Upravo u tim uličicama, u prepodnevnim časovima, kupovao sam voće i povrće. Tu je bilo jeftino, jer su i prodavci i kupci bili teška sirotinja.

U hotelu sam uvek tražio sobu na krovu. To je bila jedina soba na ravnom krovu punom velikih saksija s palmama, oleandrima, bugenvilijama. Usred te poveće bašte bio je sto za kojim sam večeravao, uglavnom artičoke, pio vino s Vezuva. Ujutru bih tu posrkao svoju prvu kafu, ispušio prvi cigaretu. Kad god bih seo za sto, pojavila bi se moja prijateljica. Uzi-
mao sam je u naručje, mazio je i pričao joj o svakojakim stvarima koje bi mi tog trenutka padale na pamet. Ona me je mirno gledala, ponekad bi odmahivala glavom. Ti bi bila dobra za čorbu, rekao bih joj ponekad samo da je razljutim i da tako pokaže da me sluša. Šalim se, odmah bi dodao, i potapšao je po donjem delu leđa. Nije odbijala moje milovanja. Verovatno bi se i naježila da nije ima tvrd oklop. Sve vreme je ćutke podnosila moje nametljivo ponašanje. Bila je nema kao kamen. Šaroliki kamen. Onda bih je pustio i ona bi polagano, veoma polagano zašla u guštik svoje bašte na krovu.

Rekao sam gazdi hotela, naravno, da sam se sprijateljio s njegovom kornjačom. Nije ona bila onako crna kao slatkovodne kornjače sa Starog Begeja. Ova je bila kopnena, a leđne pločice su joj zlatnosmeđe. Gazda mi je rekao da ona ima sto godina. Eto, ne bi mi nikad palo na pamet da ću se združiti s takvom babom. Ali koliko god da je stara, izgledala mi je mlada i divna. Bila je neodoljiva.

U uličicama Kvartira kupio bih zelenu salatu. Kad bih se popeo na hotelski krov, pre nego što bih ušao u svoju sobu, tiho bih zviznuo. Čekao bih pet minuta, deset, pa i petnaest. Ali znao sam da kornjača neće odoleti. Naposljetku bi se pojavila i ja bih je hranio listovima salate. Tapšao sam je po oklopu da bi lakše varila. Ona je, međutim, spokojno ćeljustima kidala listove, ni najmanje ne mareći za moje druželjubivo lupkanje.

Sledeće godine sam se ponovo našao u Napulju, i u istom hotelu. Zakupio sam i istu sobu na krovu, s kojeg sam mogao da posmatram okolne zgrade na čijim balkonima se sušio veš. S balkona su često spuštali do uličnog pločnika korpe vezane konopcem za ušku, a u koje su onda prodavci stavljali namirnice. U korpama je spuštana i novac za te namirnice. Naprosto sam se stapao sa životom četvrti. Žene su se dovikivale s prozora do prozora, s balkona na balkon. Ja bih slušao te povike i pokušavao da razumem šta znače. Ali čim sam stupio u baštu, i još ne stigavši do ulaznih vrata u sobu, preda mnom se pojavila ona. Išla je što je brže mogla. Zaletela mi se u noge. Bilo mi je jasno da me je prepoznala. Čekala me je godinu dana i dočekala. Odmah sam izvadio listove salate, kupljene pre nego što sam ušao u hotel. Kornjača bi verovatno ciknula od radosti da se nije zarekla da će ćutati.

Posle, tom prilikom, dužeg boravka u gradu u čijim granicama se uzdiže živi vulkan, pa su svi koji stanuju u Napulju stalno izloženi opasnosti da Vezuv odjednom proradi, kao što se to već ranije događalo, morao sam da se vratim u Beograd, u kojem nažalost nema vulkana, čak ni nekog skrivenog, podzemnog. Umesto podzemne železnice, ja sam za to da bude izgrađen aktivni vulkan. Tada bi Beograđani možda naučili da, neprekidno izloženi opasnosti od vulkanske lave, više cene život, i svoj i život drugih.

Svejedno, i treće godine sam otišao na nekoliko meseci u Napulj. U isti hotel. *Toledo*. Moja kornjača me je čekala.

Ali, od tada, kad god sam odlazio u Napulj, nisam više boravio u hotelu. Istina, i dalje sam se useljavao u Španske kvartire. Zakupljivao sam male privatne apartmane kod svojih poznanika. To mi je bilo jeftinije. Tako sam izneverio svoju kornjaču. Mora da me je proklinjala, zaključujući da takvima kao što sam ja nikad ne treba verovati i da je moja ljubav nepostojana ili čak lažna. Nije bila u pravu, nisam je zaboravio, niti ikad hoću, moja ljubav prema njoj je istinska i večna, ali moj džep nije više onoliko dubok koliko je bio kad sam noćivao u *Toledu*. U Kvantirima, osim ako nije reč o nekoj palati, uvek staroj, kakvih nije da tamo nema, u jednoj je, recimo, izvesno vreme živeo moj dragi Đakomo Leopardi, često kad otvorite vrata u kući, već ste se našli u svojoj sobi. Ulica je kao dvorište. Meni se to dopada. Svi smo kao porodica. Dok prolazim pored uličnih prozora, najčešće otvorenih, mogu da vidim kroz njih kako u sobama ljudi spavaju u krevetima ili bučno večeraju, a ja im tada poželim prijatan obrok. Oni nešto viču za mnom, a ja im, kroz smeh, odmahujem rukom.

Jutros me je probudilo grebanje na vratima. Pomislio sam da bi to mogla biti neka od mojih prijateljica, koja nema ni dvadeset godina i za koju podozrevam da radi za kamoru. Pomislio sam da je u noćasnoj pucnjavi, koju sam osluškivao od dva, tri sata posle ponoći, bila ranjena, i da sad nema snage osim da mi grebucka na vrata, jer krvari i umire, te traži moju pomoć. Skočio sam iz postelje. Otvorio vrata. Ali nikog nije bilo. Priznajem da sam odahnuo. Nije Kjara. Samo mi je preko ulice mahnuo divlji prodavac cigareta, i ja ga pozdravim. Od njega učim napuljski jezik. Svi ovde rade za kamoru. Čak i pekari kod kojih kupujem najukusniji hleb na svetu. Tek što htedoh da zatvorim vrata, psujući zbog buđenja, pošto sam usnuo tek posle noćasne pucnjave, spustih pogled i videh kako moja kornjača lagano ulazi u sobu. Pronašla me je.

Zaista je prokleta ta ljubav, pomislio sam u prvi mah.

Potom me je obuzela neopisiva neverica. Nikad nisam osetio toliko zaprepašćenje kao tada. Shvatio sam da za nju mračne uličice nisu toliko prepreka kao što bi bile meni. Kornjača nesumnjivo bolje vidi od mene. Možda ne čuje, ali oseća vibracije i veoma dobro se orijentiše.

Odlučio sam da taj dan provedem s kornjačom. Nisam mogao da budem toliko okrutan i odmah je vratim gazdi hotela odakle je neznano uspela da iziđe i nekakvim čudom otkrije gde sam nastanjen. Odneću je sutra. Đela je u vreme popodnevnog odmora svratila da mene. Oboje smo se igrali s kornjačom. Bio je to dan radosti. Odlazeći, Đela me je onako okolišno upozorila da te večeri ne izlazim. Nisam je shvatio ozbiljno, iako znam da ako dođe do nekog obračuna, onda meci lete na sve strane i umeju da završe u telima nevinih prolaznika. Ipak sam izišao, jer sam hteo da Ulicom Toledo prošetam svoju kornjaču. Strepeo

sam od sutrašnjeg dana kad ćemo opet morati da se rastanemo. Posle šetnje, oko ponoći, dok smo se vraćali kući, odjednom se u jednoj od susednih ulica začuše motori. Šum je bio sve jači. Postao je zaglušan. Učinilo mi se da sam čuo i izvesne praskove, ali delovali su kao da potiču od motora. Dobro je da to ne prašte automatski pištolji i da se kamoristi opet ne otimaju o teritoriju. Za svaki slučaj, držao sam svoju kornjaču uz grudi i potrčao sam što sam brže mogao. Uleteo sam u sobu i zalupio za sobom vrata. U ovom kraju su poneka vrata blindirana. Ova su takva, teška, metalna, s duplom bravom. Kakva god bila, to baš ne znači mnogo u pogledu zaštite. Ipak, makar imate utisak da ste zaštićeni. Spustio sam roletne, koje su takođe metalne. Tek onda sam upalio svetlo, a kornjaču položio na sto. Zagrejao sam vodu za čaj, i u nju spustio nekoliko suvih listića nane. Konačno sam mogao ponovo da se posvetim kornjači. Pomilovao sam je po oklopu. Pod prstima sam na jednom mestu osetio jaku hrapavost. Pogledao sam pažljivije. Najpre nisam shvatio šta je to. Zatim mi je blesnulo u umu. U kornjačinom oklopu bilo je zariveno pištoljsko zrno. Ona je izvijala glavicu tražeći moj pogled. Stao sam ispred nje i zagledao joj se u oči. Klimnuo sam joj glavom. Nadam se da je razumela da joj zahvaljujem za to što je dobila zalutali metak za mene. Istog trenu i pobledeh, zadrhtah. Ja živ, a ona mrtva. To me je baš kosnulo. Noge su mi se odsekle. Očekivao sam da će makar u tom poslednjem času pustiti neki glas. Očekivao sam čak da će zaklepetati kao roda. Ali stisnula je svoje grlo i iz njega nije izlazio nikakav šum. Nastavljala je samo mirno da me gleda. Ne, živeće, pomislih. Mora. Ili ja više ne zaslužujem da to budem. Obigravao sam oko nje, sve strahujući da iz otvora na oklopu ne line krv. Osvrtao sam se, počeo da otvaram fioke, sve tražeći gazu i zavoj. Nikako da ih nađem. Ni sebe nisam uspevao da vidim, jer sam se pogubio. U njenoj smrti, mrmrljao sam, postoji još nešto gore od smrti, a to je da sam ja kriv za nju i da je njena smrt bila, u stvari, moja.

Posle svega, pitam se ponovo kako me je našla. Trebalo je da siđe s hotelskog krova, da pređe kroz nekoliko ulica, najmanje pet stotina metara između nogu prolaznika, mimo točkova motobicikla, da je šutiraju i gaze, i na kraju zagrebe baš na moja vrata. Pitam se zatim da li je ona vidovita. Kao da je znala da je ušuškana na mojim grudima zauzela najbolje mesto na kojem će moju sudbinu moći da preuzme na sebe. Ili sve to radi ljubav čija će mi tajna ostati zauvek nerešiva? Nožem sam izvadio olovno zrno iz njenog oklopa. Odahnuo sam. Mada oštećen, bio sam siguran da će kornjača moći da nastavi da živi svoju dugovečnost, pa i da će me nadživeti, a to me je grejalo oko srca. Verujem i da će se ta rupa u oklopu za neku godinu, ili čak i pre, zatvoriti novim i čvrstim tkivom. Kažu da kornjače dugo pamte, a i ja neću uskoro zaboraviti ovu svoju pustolovinu u Napulju. To zapečaćuje naše prijateljstvo. Kad god sam kod kuće, u Beogradu, i sam, uvek mogu da se prisetim da me tamo negde u dalekom Napulju podno vulkana, noću i danju, strpljivo čeka odana prijateljica. Uбудuće ću uvek odsedati u njenom hotelu, samo u njemu i u nijednom drugom. Moći će i da se izležava u mojoj postelji. Možda tada čak postoji i izvesna mogućnost da se jednog jutra i sam probudim kao kornjača. U tom slučaju, mojoj radosti ne bi bilo kraja.

ANTIFON

Nije uvek razumljivo kako do toga dolazi, ali događa se da najočiglednije stvari ne budu primećene. Jedan od najranijih takvih slučajeva odigrao se prilikom rođenja Antifona 480. godine pre Hrista, u starom grčkom gradu Ramnu, u Atici, na području Maratona. Majka je bila obeznanjena u tom trenu, a babica je odsekla pupčanu vrpcu novorođenčeta, povila ga i iznela iz odaje. Skoro u isti mah, u odaju je ušao otac i video novorođenče kome je tek trebalo odrezati pupčanu vrpcu, pa je on to učinio. Majka se osvestila i odmah su detetu dali ime Antifon, jer je bilo tiho, nimalo sklono plakanju. Pošto babica nije mogla da nađe oca, ostavila je dete u kuhinji i brzo otišla kod druge trudnice da je porodi.

Nepoznato je dokle roditelji nisu shvatili da su dobili blizance. Dva dečaka su ličila jedan na drugog kao jaje jajetu, i teško ih bilo razlikovati, možda i nemoguće. Smatrano je da je u pitanju samo jedno dete po imenu Antifon. Kad je najzad otkriveno da su to dva deteta, pri čemu se više nije znalo koji se od njih prvi rodio, pa je tako izgubljena mogućnost da se barem nazivaju Antifon Prvi i Antifon Drugi, ostalo im je da celog svog života nose isto ime, Antifon. Zbog toga ni oni sami nisu umeli da jedan u drugom vide drugog nego uvek sebe.

Tek docnije, kad su već prešli u Atinu, u njihovim dvadesetim godinama, uspeli su da krenu različitim putevima. Jedan od njih se posvetio mudrovanju i pridružio se grupi onih koji misle i koji su u to doba nazivani sofisti. Čak je vodio glasovite dijaloge sa Sokratom, o čemu je pisao Platon. Drugi, skloniji javnim nastupima, izabrao je da bude govornik. Poznati su njegovi sudski govori u razmatranju ubistava, ali sva ubistva u kojima je Antifon zastupao podjednako optužbu i odbranu zapravo su bila samo hipotetična. Tokom celog njihovog života ljudi su ih uzimali kao da je uvek reč o samo jednoj osobi.

Zato danas ne znamo koji je od njih bio govornik, a koji sofista. Srećom, njihova istoimenost i fizička sličnost, koja je doprinosila zbrci, omogućavala im je i izvesne prednosti. Sofista je uvek mogao da zameni govornika na areopagu pred sudskim većima, a govornik sofistu na agori gde je Sokrat podučavao svoje prijatelje i učenike. Ubrzo pošto je Sokrat bio optužen i potom osuđen na smrt, takva sudbina je zadesila i Antifona. Jedan od dvojice blizanaca osuđen je na smrt, jer je navodno bio protiv demokratije. Jedan od dvojice blizanaca je pogubljen. A lud bi bio svako ko bi se kladio da je to bio jedan i isti Antifon.

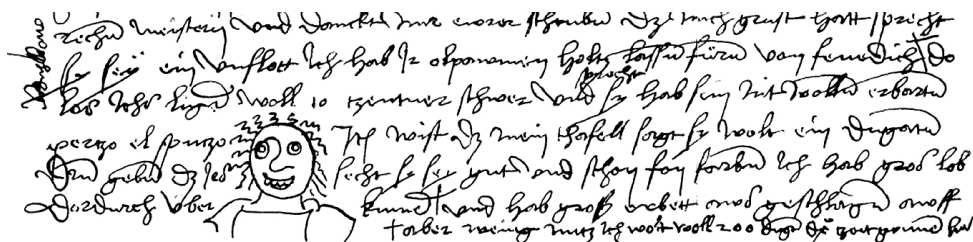
Ni danas to ne znamo. Još i danas se istoričari spore da li je Antifon jedan ili ih je dvojica. Veoma je mali broj onih koji na slučaj sa Antifonom gledaju ispravno. Za njih je taj slučaj nešto što se događa s većinom ljudi na svetu, ali oni, razboriti, odbijaju da se o tome oglašavaju.

GORGONA

Bez ikakvog razloga sam od Jovice Aćina dobio sledeći zapis, valjda bi da se ruga mom neznanju o granici između priče i istine.

Originali Direrovih pisama iz Venecije upućenih Vilibaldu Pirkhajmeru nalaze se u Gradskoj biblioteci Nirnberga (a dnevnik s njegovog putovanja po Nizozemlju je u Državnoj

biblioteci u Bambergu, u Bavarskoj). U tim pismima nalaze se, koliko sam mogao da vidim dok sam raščitavao i razgledao njihove faksimile, četiri skice. U pismu od 7. februara 1506. godine vidimo cvet nacrtan s dva lista na peteljci, zatim nacrtanu glavu četke za pod i, najzad, nacrtanog psa u trku (za koga, iz Direrovih reči, saznajemo da predstavlja napaljevu kučku). Najizazovnije skicu, međutim, otkrivamo u pismu od 8. septembra iste godine: to je karikaturno ocrtano poprsje, za koje je teško reći da li je žensko ili muško. Lik je očitobučan u venecijansku košulju. Lice, s razrogačenim očima, široko, okruglasto, podbulo, i s kosom proređenom i ukovrdžanom, s tim da su vlasi kod vrata duže i ravne. Za prve tri skice, jasno je o čemu je reč u samom pismu. Direr se, naprosto, individualistički poigrava konvencijama u odnosu s prijateljem, i zaštitnikom, s obzirom na njegove zavodničke, čak ženskaroške sklonosti. Inače, Direrov stariji prijatelj, Vilibald Pirkhajmer, izuzetno je obrazovana osoba, pravnik, renesansni humanista, član gradskog veća koje je vladalo Nirnbergom. Bogat je i ugledan, pravo je studirao u Italiji, na univerzitetima u Padovi i Paviji, i u Italiji je lično upoznao Leonarda da Vinčija. Preveo je mnoge klasične tekstove na nemački jezik, a prevodio je i sa grčkog na latinski. Između ostalog, priredio je, preveo i izdao Ptolomejevu *Geografiju*. Direr je naslikao niz njegovih portreta, a svoj drvorez *Bogorodičin život* posvetio je njegovoj sestri, opatici franjevačkog konventa Svete Klare u Nirnbergu. Od njega je Direr dobijao svu mogućnu podršku; on mu je finansirao i drugo putovanje u Veneciju kad je Direr komotnije putovao na konju, dok je, prilikom prvog putovanja, slikar bezmalo ceo put prešao peške, osim što je preko Alpa morao da jaše.

Ako i prihvatimo, prema tumačenju većine istraživača, da je ipak reč o ženskom poprsju, onda, prema drugim indikacijama u tekstu pisma, ne možemo smatrati ni da je u pitanju karikatura adresatove računovoditeljke, a još manje da se ukazuje na neku Direrovu sliku, o kojoj Direr potom govori, oko čega se istraživači spore. Lako je utvrditi posle kojeg izraza Direr crta taj duhoviti dodatak svome pismu. To su reči *perciò il sbozzo*. To je, ne baš pravopisno tačno prenesen, venecijanski izraz. Umesto *sbozzo* tačno je bilo napisati *spuczo*. Istraživači su u njemu otkrivali italijansku reč *puzzo*,* smrad, što je vodilo do najneobičnijih tumačenja tog mesta u pismu. Dovoljno je bilo samo razumeti šta doista znači venecijanski izraz onako kako ga je Direr napisao, *perciò il sbozzo*, u značenju *otuda skica*, pa shvatiti da je reč o crtežu koji odmah sledi. Ali, na šta se odnosi taj crtež? Tiče se, dabome, „maslinovog drveta“ koje je Direr poslao Pirkhajmeru. To „maslinovo drvo“ nije bilo puko maslinovo drvo nego izvestan rad napravljen od maslinovog drveta. Direr je za prijatelja, na njegovo traženje, kupovao u Veneciji svakojake dragocenosti, pa tako je kupio i *Paladion*, to jest Atenin kip načinjen od maslinovog drveta. Boginja Atena je bila zaštitnica maslina i ceđenja

maslinovog ulja. Ipak, crtež ne prikazuje Atenu, čiji kip će Pirkhajmera čekati u Augzburgu, gde će, navodno, šali se Direr, užasavati okolinu. Stoga prevod „smrad“ i nije toliko pogrešan kako bi se moglo pomisliti, svejedno što maslinovo drvo nipošto ne smrdi, nego još služi za suzbijanje raznih zadaha. Direr crtežom aludira na to kako će se *Paladion* doživljavati u Augzburgu i želeti da pošiljku što pre otpreme u Nirnberg. Zato crta, umesto Atene, izobličenu glavu Gorgone, to jest Meduze, grčke mitske stanovnice podzemlja, koja je unosila strah među ljude. Sa zmijama upletenim u kosu, sa zubima nalik zubima vepra, njen pogled je svakog ko bi je video pretvarao u kamen.

* Napomena o Pucu

za Igora M., ovdašnjeg eksperta za samoubistva

Puco, u Crnoj Gori, iz milja za nekoga?

Kaže se *mali Puco*, ili Puco mali, za nekog ko je žgoljav, sitan, kržljiv i sl., tako makar pretpostavljam. Puco od puce, dugmence? Hajde, Puco, javi se i kaži se ko si, šta si.

Kad sam prvi put čuo od svoje nekadašnje žene taj izraz, u sebi sam ga preveo kao prcoljak, dakle neka nejakta osoba, stasita tek koliko palac na ruci...

Puco je od Puniša, verujem.

Ali svako se može nazivati Puco, čak i neki Milenko može biti s nadimkom Puco.

Tako: Garo, Puco, Vuča itd., Radoslav Puco Vidakov, pa Husein Puco, a poznao sam i izvesnog Puca Kapisodu, vaterpolistu iz mog zavičaja.

Ako je u Crnu Goru dospelo iz italijanskog jezika, onda je Puco zapravo Smrdo ili Smrda, smrdljivac, smrdljivko, smrad...

Upuco se kadija u svoj kačamak, i to s predumišljajem.

Od glagola pucati, umesto pucao bude pucô.

Znam za nerešeni slučaj nesumnjivog samoubistva: on se nožem izbo trideset šest puta i, naposletku, pucô je sebi u leđa.

Kad sam ekspertu za samoubistva izneo taj slučaj, on mi je u poverenju saopštio da je oduvek želeo da me prebije. Eto, najzad mu se ukazala prilika da slučaj reši fizički, a ne analitički, pesnicama, a ne rečima. Uostalom, iz Direrove Gorgone naprosto zrači uvid da su neki možda rođeni da bi bili omraženi. Moglo bi biti da sam i ja jedan od njih. Stvoren da budem neprihvatljiv.

Potom je ekspert zaronio u genealogiju svojih osećanja prema meni. To je već priča za sebe. U njoj su svi naši susreti. I o tome kako sam ga iznervirao traženjem ne znam čega.

Tražim, tražim, a nikako da nađem, jer i ne znam šta tražim. I nikad neću znati. Neću znati čak ni onda kad budem našao. Proći ću pored nađenog, jer sam većito nevoljen.

Posle svega sam još manje shvatao razliku između priče i istine, ali ipak bih rekao da je Aćinova učenost pre svega cirkuskog reda.

SMRT NA JONSKOM MORU

Do pre neku godinu *Odisej* je plovio između Lefkade i Itake, kao i između Kefalonije i Itake. Sad je prodat brodskoj kompaniji „Kamelija“ i prevozi namernike između Paksa i Krfa. Te noći na Paksu, pred put, nisam mogao da sklopim oka svu noć, pa sam, čim je svanulo, sasred ostrva, iz kuće okružene prostranim maslinjakom, pešice i s rancem na leđima krenuo u luku da uhvatim *Odiseja* koji je kretao u sedam i trideset. Iako se moje pešačenje bilo odužilo, u paksonsku Novu luku dospeo sam taman na vreme da se ukrkam. Kao poslednji putnik. Sva mesta na klupama u potpalublju, kao i na palubi delimično pokrivenoj ceradom protiv sunca, bila su već zauzeta. Oslonio sam se o ogradu i tako stojeći posmatrao odvezivanje i okretanje broda dok mi je sunce, sve toplije, grejalo lice. Brod bi do Krfa trebalo da stigne za nešto manje od dva časa, a toliko ću, smatrao sam, izdržati bez sedenja.

Ubrzo sam na obali Paksa prepoznao mestašce Longo čiju sam pekaru voleo i dok sam očekivao da se na vidiku, na severnoj strani ostrva, pomoli i Laka sa svojim divnim plažama, ukraj broda je iskrslao jato razigranih delfina i putnici su u gomili nagnuli na ogradu oko mene, radosno pokazujući rukama na delfine i uzvikujući neartikulisane glasove. Delfini su im uzvraćali tako što su visoko iskakali iz vode i pištali. Njihovi piskovi kao da su mi bili razumljiviji od glasova oko mene i ja sam ih pažljivo slušao i klimao glavom. Pošto se toliko ljudi natisnulo uz levu ogradu, brodsko korito se opasno nagnulo na tu stranu i umalo da se brod prevrne. Da je do toga došlo, verovatno bih se ja prvi, pritisnut na rubu, našao u moru. U panici koja me je obuzela, gotovo sam vrisnuo i bratski delfini su na taj moj krik nestali s vidika. Istog trena su se putnici, gundajući u razočaranju što delfini nisu nastavili sa svojom predstavom za koju su računali da je uključena u cenu brodske karte, razišli na svoja mesta. Odahnuo sam. Onda sam pojeo jabuku koju sam izvadio iz ranca.

Kad smo već bili na otvorenom moru između dva ostrva i ja već smiren duboko uvlačio dim poslednje cigarete iz kutije, jedan od putnika, sredovečan muškarac, plavušan, izbrinog i suncem opaljenog lica, mahnu mi rukom. Sedeo je nedaleko od mene. Primakoh mu se da čujem šta bi da mi kaže. On mi reče nešto na nekom meni nepoznatom jeziku. Ali šta god da je rekao, zvučalo mi je dramatično. Pošto je shvatio da ga ne razumem, rekao mi je na engleskom da on ovde silazi i da mogu da sednem na njegovo mesto. A to nije bilo nimalo dramatično. Nudio mi je svoje mesto. Bilo je to baš ljubazno s njegove strane. Donekle me je zbunio izraz *get down*, a ja sam očekivao da će reći *get out*. Silazi li ili izlazi? On se verovatno bolje snalazio u engleskom od mene. Ipak, pogledao sam ga začuđeno. Bili smo nasred mora, a on bi da silazi.

Međutim, on zaista ustade, priđe ogradi na mestu na kojem sam do maločas stajao. Popeo se na ogradu i skočio u more koje se silno penušalo oko broda. Pritrčao sam ogradi i nagnuo se preko nje. Uspeo sam da opazim muškarčevu glavu usred guste bele pene nalik šlagu na kolaču. Uzviknuh što sam glasnije mogao: „U pomoć! Čovek u moru!“ A onda se brzo vratih do upražnjenog sedišta i smestih se na njemu, ali i tada sam nastavio da vičem „*Voithia! Voithia!* U pomoć! Čovek u moru! Čovek u moru!“ Sedeo sam, ne znajući šta bih drugo mogao da činim. Obavešten o slučaju, kapetan je zaustavio brodske motore, a onda naredio da se brod polagano vraća unazad. Vitla su počela da se obrću u suprotnom smeru i vraćali smo se tih stotinak metara do mesta gde je čovek sišao. A ja sam ustao sa

svog novostečenog mesta i prišao ogradi. Pene više nije bilo i svi su čovekovu glavu mogli razgovetno da uoče. Nije plivao. Samo je plutao. „Eno ga! Eno ga!“, vikali su pojedinci. Neko iz posade bacio je u more pojas za spasavanje. Htedoh da se vratim na svoje sedište, ali na njega je već zasela neka žena s velikim naočarima za sunce. Naočari su imale četvorougao- one okvire i ličile su mi na mala zatamnjena prozorska okna.

Oprostite, to je moje mesto, rekoh.

Nađite drugo.

Nema drugog. Ovo mi je ostavio čovek koji je sišao u more.

Bila je to neka Grkinja. Debeljuškasta. Lice joj je bilo ledeno. Govorila je pola grčki, pola engleski.

Slegnula je ramenima, očigledno ne nameravajući da se digne s mog mesta.

Možete da sednete pored mene.

Ali to sedište nije dovoljno za dvoje, nastavio sam s pokušajima da se izborim za svoje pravo. Smatrao sam da je moje pravo nasledno, jer mi ga je čovek izričito prepustio.

Nemate dokaza da je mesto vaše, rekla je. A ipak vam dobronamerno nudim da sednete pored mene. Ako nećete, onda nastavite da stojite. Nema još dugo do kraja plovidbe.

Čovek se žrtvovao za mene. Rekao je da silazi i da mi ustupa mesto.

Pa neka on sam to kaže i meni, odvrtila je nemilosrdno.

Otišao sam do ograde. Glava ljubaznog putnika još je bila na površini. Rukama je dohvatio pojas za spasavanje, ali ništa više nije preduzimao u korist svog izbavljenja. Viknuo sam, pitajući ga da li je istina da mi je ostavio svoje sedište. Zatim sam ponovio pitanje što sam glasnije mogao. Još nekoliko putnika mi se pridružilo. Vikali su i oni: „Da li je istina da ste mu ostavili svoje sedište?“

Čovek u moru je nešto odvrtao, ali njegove reči su bile nejasne. Šum mora ih je učutkivao. Talasi nisu bili veliki. Ipak, bili su dovoljni da onemoguće da čovekove reči dopru do nas u razumljivom obliku.

Okrenuo sam se put žene koja me je samo gledala i kao da se osmehivala. Pogledao sam ponovo u čoveka u moru, ali njega više nije bilo. Pojas za spasavanje se usamljeno ljuljuškao na talasima.

Brod je ponovo pokrenuo motore ka svom odredištu. I ja sam ponovo bio naslonjen uz ogradu. Izvadio sam drugu jabuku. Ženu koja mi je otela mesto, koje je u neku ruku bilo poslednje zaveštanje nekoga koga više nema, mada je do pre neki trenutak bio živ, nisam hteo više ni da pogledam. Nije zasluživala ni moj pogled koji bi joj možda izgledao kao oproštaj. A ni ja, zbog nečeg bezimenog, nisam zasluživao ničiji pogled niti oproštaj.

UHVAĆENI TRAMPAZLIN

Trampazlina su ulovili kad se on tome najmanje nadao. Šetao je obalom reke, a onda su lovci izronili iz vode i prebacili preko trampazlina mrežu. On se koprcao, ali se tako samo sve više zapetljavao u mrežu. Najzad je odustao od opiranja, shvativši da mu nema spasa.

Sad su istraživači mogli na miru da se posvete ispitivanju tog čudnog stvora zvanog trampazlin. Ali tako su upali u zamku. Što su više o njemu saznavali, sve su manje o njemu

znali. Takva je bila njegova priroda. Kad god biste prodirali u nju, ona je bivala sve tajanstvenija. Istraživači nisu shvatali da je trampazlin po prirodi lišen svake prirode.

Na kraju su svi mogli samo da požale što su uopšte lovili trampazlina i verovali da su ga se dočepali. Postao im je još jedna briga više. Gubili su se pod njenim teretom, sve tegobnijim kako je vreme odmicalo. Počeli su da se pitaju kako da se, posle svega, ratosiljaju trampazlina. Ali odgovor na to pitanje nisu nalazili. Trudili su se da na to odgovore najpametnije što su umeli. U tome je upravo i bila nevolja. Jedino neka istinska budalaština mogla je biti pravi odgovor. Razum je sličan trampazlinu: kad je jednom osvojen, on iziskuje od nas da budemo sve razumniji.

ZJALA SEDI

Zjala sedi na stolici. Jednu nogu je podigla na stolicu, pa joj je haljina zadignuta do struka. Glavu je oslonila na ruke sa isprepletanim prstima iza vrata. To je njen uobičajeni položaj kad sanjari. Očni kapci su joj sklopljeni ili gotovo sklopljeni. Možda gleda kroz trepavice, ali dok sanjari ništa ne vidi oko sebe.

Tu stolicu na kojoj sedi neprestano nosi sa sobom, jer nikad ne zna kad će joj se prohteti da sanjari. Ide kroz svet sa stolicom, i to je njen prtljag.

Druga noga joj je spuštена do poda. Između noge savijene u kolenu i podignute na stolicu i noge koja joj visi pored stolice, vidi se deo njenih gaćica. To su bele gaćice. Dečje gaćice. Od običnog platna. Na jednom mestu, na vidljivom delu gaćica, postoji mrlja. Da li je to senka, ili su gaćice baš tu zaprljane, možda nešto malo skorele krvi, to već ne znamo. Ceo Institut za zjale može da se prevrne na glavu, a ipak tu nedoumicu ne bi umeo da razjasni.

Da bismo utvrdili šta je u pitanju morali bismo da stvar podrobnije ispitamo. Ali, to je nemoguće. Prizor zjale na stolici zapravo je samo slika. Vidimo ono što vidimo, i ništa više, jer to što vidimo nam je nedostupno. Takve su sve zjale. One su poput slika.

INSTITUT ZA ZJALE

Prva zjala koja se pojavila među nama bila je odmah umlaćena. Upokojili smo je budžama i kamenicama. Kao da je gubavka, a ne prostodušna zjala.

To je bila lekcija svim zjalama koje su naumile da nam se pridruže, tek da znaju šta ih čeka. Moramo biti nemilosrdni prema pridošlicama, naročito prema zjalama čiji stil života je, prema najmudrijima među nama, više nego nedostojan u našem pogledu.

Ne znamo da li je ta prva zjala možda bila najdobronamernija od svih zjala, ne možemo sad o tome da raspravljamo, ali već njena želja da dođe među nas bila je osnovano sumnjiva. U takvom slučaju nam je preostalo da je dotučemo, pa neka sledeće njene sapsemenice ozbiljno razmisle da li će se i one upuštati u tu, prema nama, bezizglednu avanturu da budu s nama i da budu jednake s nama jednakima. Od tada je kod nas postao visokocegnjeni poklič *hvataj zjale* čim neku ugledamo, pa makar i da nije na našoj teritoriji. Apsolutno smo uvereni da su one, poput komaraca, prenositeljke zaraznih i često smrtonosnih bolesti.

Iako nisu od soja koji nam sisa krv, barem to do sada nije utvrđeno, ipak je bolje obezbediti se unapred od kasnijih posledica koje nam, verujemo, neće nimalo goditi i dokrajčiti naš stil života i svekoliku našu vrstu. Ne samo da nam ne sisaju krv nego su prilično miroljubive. Vole da lenčare, vole da na svet gledaju u ružičastoj boji, neprestano pevuje, a jedino što rade jeste da se razmnožavaju.

Pošto smo umlatili prvu, najmudriji među nama su preporučili da ne bi valjalo da zapustimo tu potencijalnu pretnju. Treba da je detaljno izučavamo. Tako smo osnovali i Institut za zjale. Bilo je to davno, ali kao juče. Konačno je Institut postao naš predvodnik. Postao je centar naše sušte razboritosti.

FATALAN SUSRET

Kad bismo poredili zjale i trampazline, onda su zjale kašike, a trampazlini viljuške. Kad jedemo, uglavnom jedemo izvesna jela kašikom, a druga jedemo viljuškom. Čorbu ne možemo viljuškom. Jestu meso kašikom nema smisla. Uvek je tako. Zapravo postoji i nešto što se može jesti kašikom i viljuškom istovremeno. Špageti!

Zjale i trampazlini su se sreli upravo zahvaljujući špagetima. Sudarali su se. Vrteli. Rvali. Ništa nije pomagalo, špageti su im izmicali. Naposljetku su i zjale i trampazlini ostali gladni. Nikakvu blisku vezu nisu mogli da uspostave. Kašike i viljuške se barem u nečemu podudaraju. U drškama. Mogu i da se međusobno uklapaju, a to obećava stvaranje nove generacije, njihovog zajedničkog poroda. Zjale i trampazlini su se razišli posle susreta. Ni špageti im nisu pomogli da se zbliže. Naprotiv, postalo im je jasno da nemaju čak ni tu testastu šansu da krenu u zajednički život. Dotle su o zajedničkom životu mogli barem da sanjare. Posle špageta, prestali su i da sanjare. Bio je to zacementirani susret. Od tada do kraja vremena zjale i trampazlini su u sukobu, ali se zbog njega niko ne žali. Njihov sukob je redovno stanje stvari.

O PRIRODI ZJALA

Posle višedecenijskog ćutanja, Institut za zjale je izišao u javnost sa svojim najvećim, uostalom zasad jedinim otkrićem. Bez ikakve sumnje dok je ćutao, Institut je svoje saradnike gonio da rade do poslednjeg daha. Konačno, njihov rad se isplatio. Njihovo otkriće može da bude mirne duše smatrano za istorijsko. Ukratko, zjale su genetski izrodi zagonetnih trampazlina. Potiču iz nepoznatog dela kosmosa. Sjatili su se na Zemlji samo u cilju da nas porobe. Otuda ih obavezno treba hvatati.

Jedan od saradnika Instituta, koga je uprava otpustila, nije se slagao s navedenom objavom. Prema njemu, obznanjeno otkriće ne drži vodu. Za njega su zjale naprosto samo kosmički otpad. Pošto je Zemlja ionako postala smetlište, taj otpad je upućen da se odlaže kod nas. Utoliko bolje, jer je reč o živom otpadu, pa će možda biti odlična zamena za nas koji trenutno naseljavamo Zemlju. I valja da se tom kosmičkom zakonu povinujemo bez opiranja.

Naposljetku smo se svi podelili. Jedni su bili za zvaničan stav Instituta, a drugi za stav otpuštenog saradnika. Čak su se i same zjale podelile poput nas. Ni njima nije bila jasna sopstvena priroda, baš kao što i nama nije naša.